

RONDAUILLES

REGLES

LLIBRET DELS DAUS

Parts d'un Conte.....	2
Fòrmules d'inici i Final.....	4
Diàlegs I Narrador.....	5
Els Temps Verbals.....	6
Dau personatges màgics I	
Drac.....	9
Serp.....	10
Àguila de Portugal.....	11
Arbre de virtut.....	12
Balena.....	13
Cavall.....	14
Dau Objectes Màgics	
Capseta.....	15
Anell.....	16
Flabilolet.....	17
Sarró.....	18
Llunari.....	19
Poció.....	20
Dau personatges màgics II	
Gegant.....	21
Dimoni.....	22
Homenet de colzada.....	23
Floreta.....	24
Bou de foc.....	25
Rei de tots els peixos.....	26
Dau personatges principals	
Jaia.....	27
Rei.....	28
Catalineta.....	29
Joanet.....	30
Nadó amb estel al front.....	31
Cavaller.....	32
Dau Escenaris	
Castell.....	33
Vaixell.....	34
Presó.....	35
Bosc.....	36
Pou.....	37
Portal dimensional.....	38
Dau animals	
Ca.....	39
Moix.....	40
Porc.....	41
Ocell.....	42
Peixet.....	43
Lleó.....	44

COM JUGAR

S'agafen els sis daus tots alhora i es llancen per, acte seguit, començar a crear i contar la teva pròpia rondalla.

Es comença la història pel dau que més et cridi l'atenció i es van enllaçant les idees fins a concloure la rondalla.

No es pot deixar cap dau exclòs! Totes les figures de les cares que surten han d'aparèixer al teu relat.

T'has de deixar emportar per la imaginació: totes les rondalles són bones i no es pot perdre mai. Un mateix, tot sol, pot jugar.

PARTS D'UN CONTE

T'ajudarà molt seguir aquesta estructura:

INTRODUCCIÓ:

On es presenta el protagonista i les seves circumstàncies

personals (què nom, si és llest, si és baixet...) i contextuals (on viu, si és pobre, si té família...)

NUS:

És la part de la narració en què es desenvolupa l'acció.

Apareix un desafiament, un perill, un problema que força el protagonista a actuar. Iniciant-se així l'aventura.

L'acció es complica: apareixen nous personatges, nous paisatges, objectes especials... És el moment en què el protagonista ha de lluitar més fort per superar les dificultats de l'aventura.

DESENLLAÇ:

És la part en la qual es resol la història (es venç el monstre, es troba l'amor, el tresor...). S'explica com ha acabat el problema i com quedaran d'ara endavant les vides dels protagonistes.

FÒRMULES D'INICI

Les rondalles sempre comencen amb unes frases especials. Comença les narracions així:

Això era...
Això era i no era...
Això era i no era... Bon viatge faci la cadenera: per vosaltres que escoltau un almud i per mi una barcella...
Devers l'any tirurany...
En aquell temps que -hi havia un rei que pelava faves i li queien les baves a dins un ribell-
Ja sabeu que...
Diuen que...
Una vegada...
En aquell temps que...
Idò heu de creure i pensar, i pensar i creure que...
En aquell temps quan els animals parlaven com les pedres ara, hi havia....
Això eren...

FÒRMULES DE FINAL

<p>...i visqueren molts d'anys plegats amb salut i alegria; i encara són vius si no són morts.</p>
<p>...i tots plegats varen viure contents i alegres fins que es moriren. I al cel ens vegem tots plegats. Amén.</p>
<p>...i visqueren una mala fi d'anys; i encara són vius si no són morts.</p>
<p>I jo me'n vaig venir amb un retalonet de formatge, i els moixos pel camí mèu! mèu! m'hi arribaren, i no me'n deixaren bocí.</p>
<p>I es feren unes noces de pinyol vermell i unes festes mai vistes i un ballvitenc de tot.</p>
<p>I... qui no ho creu, que ho vaja a cercar.</p>
<p>I la rondalla ja està acabada; i si no ens tornam a veure plegats aquí, que ens hi vegem a la Glòria.</p>
<p>I ara creu-me: sies el qui sies que escoltes -diada de vent-, posa't a un arrecés i estaràs calent-</p>
<p>I jo me'n vaig venir amb un capellet de vidre; i els allots pel camí, maquets i maquets!, tot el me romperen, i no me'n deixaren bocí.</p>
<p>I això és la rondalla. -Si us agrada, menjau-la-vos torrada; i si no us agrada, tirau-la dalt la teulada.</p>
<p>I la rondalla ja està acabada – Si us agrada menjau-la-vos frita, menjau-la-vos torrada. Si no us ha agradat, anau damunt el puig Pelat; i agafau un gatovell, i bones fregades per sa pell.</p>

DIÀLEGS I NARRADOR

Els diàlegs reproduïxen de forma directa les paraules que diuen el personatges.

El **narrador** és qui conta els fets d'una història. Hi ha tres tipus de narradors:

- **EN PRIMERA PERSONA:** Si qui ho conta participa de la història. *“Una vegada jo, caçant pel Rei, per dins un bosc vaig trobar un carboneret que componia una mica de sitja, i li dic: I amb la misèria de carbó que podeu fer, vos guanyau la vida? Sí, senyor; i més te diré: pag deutes, deix doblers amb interès i en tir per sa finestra.”*
- **EN TERCERA PERSONA:** Si qui ho conta no participa de la història. Ho conta com un observador: *“Una vegada el Rei, caçant caçant, per dins un bosc va trobar un carboneret que componia una mica de sitja, i li diu: I amb la misèria de carbó que podeu fer, vos guanyau la vida? Sí, senyor; i més li diré: pag deutes, deix doblers amb interès i en tir per sa finestra.”*
- **EN SEGONA PERSONA TAMBÉ ÉS POSSIBLE NARRAR** però és infreqüent **NARRAR EN PRESENT.** És una forma molt dinàmica i viva de narrar. Tot el que passa ho vivim amb més intensitat *“Vaig per un bosc i me trob un animal ferit i li deman -Què et passa? I me diu – Som ferit d'una malaltia molt mala de curar. – I quina és? Si beus aigua d'aquesta bassa encantada pots convertir-te en un animal. I què faig jo, agaf una ampolleta d'aquesta aigua, me la pos dins una bossa, don el meu menjar a l'animal ferit i me'n vaig cap al castell.”*

ANAR	DEMANAR	FER	AGAFAR	POSAR
Vaig	Deman	Faig	Agaf	Pos
Vas	Demanes	Fas	Agafes	Poses
Va	Demana	Fa	Agafa	Posa
Anam	Demanam	Feim	Agafam	Posam
Anau	Demanau	Feis	Agafau	Posau
Van	Demanen	Fan	Agafen	Posen

ELS TEMPS VERBALS

Les narracions en passat sovint usen el **pretèrit imperfet d'indicatiu** per a descripcions.

És un passat més indefinit en el temps. No sabem quan foren els fets.

Això era una pobra viuda que tenia tres filles fadrinetes, més belles que el sol: Na Maria, n'Antònia i na Catalina. Les estimava molt perquè sabia que un dia...

Dos verbs més en passat que acosten la situació a un moment més concret: el **pretèrit perfect perifràsic** i el **pretèrit simple**.

El **pretèrit perfect perifràsic**, que es conjuga amb un altre verb auxiliar (*anar*), és un passat més definit en el temps. Sí que sabem quan foren els fets.

Na Catalineta quan va saber la notícia, se va estimar més fugir que tornar a casa seva. Va tenir tanta ràbia i tanta llàstima que marxà cap el port...

I el **pretèrit simple**:

Na Catalineta quan sabé la notícia, s'estimà més fugir que tornar a casa seva. Tingué tanta ràbia i tanta llàstima que marxà cap al port....

CONJUGACIÓ	1a CONJUGACIÓ	2a CONJUGACIÓ	3a CONJUGACIÓ
VERBS	ESTIMAR	SABER	TENIR
PRETÈRIT IMPERFECT D'INDICATIU	Estimava Estimaves Estimava Estimàvem Estimàveu Estimaven	Sabia Sabies Sabia Sabíem Sabíeu Sabien	Tenia Tenies Tenia Teníem Teníeu Tenien
PRETÈRIT PERFECT PERIFRÀSTIC	Vaig estimar Vas estimar Va estimar Vàrem estimar Vàreu estimar Van estimar	Vaig saber Vas saber Va saber Vàrem saber Vàreu saber Van saber	Vaig tenir Vas tenir Va tenir Vàrem tenir Vàreu tenir Van tenir
PRETÈRIT SIMPLE INDICATIU	Estimà Estimares Estimà Estimàrem Estimàreu Estimaren	Sabé Saberés Sabé Sabérem Sabéreu Saberen	Tingué Tingueres Tingué Tinguérem Tinguéreu Tinguéren

CONNECTORS

Són paraules que connecten idees dins un text i ajuden a estructurar i ordenar el missatge.

Per narrar són molt importants els connectors temporals.

Aquest matí	ja...	a continuació	a la fi
a migdia	successivament	ahora	just llavors
de seguida	després	al cap d'una estona	anteriorment
de sobte	llavors	quan	més endavant
mentre	al mateix temps	poc abans	més tard
de cop i volta	simultàniament	en el mateix moment	encara ara

N'hi ha molts més. El seu ús t'ajudarà a encadenar les idees que et sorgeixin

Drac

No hi ha cap animal que faci tanta destrossa com un drac.

Viuen als cims de les muntanyes més desolades. Al seu cau sovint guarden tresors.

N'hi ha de dos tipus:

- El drac de set caps, què és una perillosa bèstia mala de ferir i matar, ja que mentre tengui un cap afegit al coll, no es rendeix i conserva tota la seva força destructiva.
- El drac d'un sol cap, que viu molts anys i és molt savi. Sovint parla el llenguatge dels humans. Sap secrets i sap el que passarà. És alt com una casa, pell d'escates com a de pedra, té el coll llarg, cua, urpes com a espases i tremenda boca amb ullals pels que brolla foc i fum. És quasi invencible.

Les seves úniques debilitats conegudes són la golafreria i la vanitat. A més de ser vulnerables als efectes d'alguns objectes màgics.

Sovint, però, els dracs són víctimes d'algún encanteri i rere la pell del terrible drac pot amagar-s'hi un príncep caigut en desgràcia.

Són pocs els que sobreviuen a l'encontre amb un drac.

Usa la intel·ligència, no la força.

- I-5 Martí Tacó
- XIII-1 En Mirando
- XVII-3 Sa cama-rotgera
- XVII-10 S'anyellet, es gallet, sa godineta i es drac
- XXI-3 Sa maneta de plata
- XXII-10 Es murterar del rei de França
- XXIV-19 Sa cuca de sa mola

Serp

És un animal maleït i no hauria de ser tanta la seva mala fama, perquè malgrat tengui bones relacions amb la màgia, no sempre fa el mal.

N'hi ha que tenen el poder de ressuscitar els morts amb una llepadeta de la seva llengua bífida.

D'altres, si les ajudes ofereixen un do: per exemple, fer brollar perles i or quan et rentes la cara o et pentines els cabells.

Fins hi tot n'hi ha d'aquàtiques, molt lleials, que t'ajuden a fugir dels enemics i t'asilen als seus illots remots.

Però bé, també n'hi ha de ferotges, d'un o set caps. Aquestes viuen dins pous, a les obagues de les muntanyes o a coves.

Fan de guardianes de tresors meravellosos o de donzelles i prínceps captius.

Per aconseguir vèncer-les, dues recomanacions:

-Una és que són molt golafres de pa torrat amb oli o llet. Amb aquest aliments les pots distreure.

-L'altre és no tenir por. Si detecten por, llancen malediccions o devoren aquell que se'ls acosta.

III-1 Joanet de l'onso	XIX-3 En Joanet i es cavallet conseller
III-3 L'amor de les tres taronges	XXIV-1 Sa roca des Castellet
IV-11 Es pou de sa lluna	XXIV-6 S'encantament de son Lluc
V-9 Les serps de Mallorca	
VII-4 N'Agraciat	
XII-1 En Joan Manent	
XVIII-2 Na Filet d'or	
XVIII-6 Es patró Pere	

Àguila de Portugal

Les àguiles són les senyores del cel. No hi ha cap animal de ploma hi ha més gran i que voli més amunt.

Si mai et trobes una àguila ferida, ajuda-la. De segur et retornarà el favor, sovint amb un xiulet que en fer-lo sonar la farà comparèixer per ajudar-te.

Llavors podrà dur-te volant cavalcant sobre els seus lloms als cims més alts de les muntanyes més llunyanes.

Encara que aneu volant part damunt els núvols, la seva prodigiosa vista fa que no hi hagi res que no puguin trobar.

Poden volar molts dies sense aturar-se. Però necessiten cada tres dies menjar carn de bou.

Viuen molts anys i són molt sàvies i lleials.

Sens dubte la millor amistat que pots fer és amb una àguila de Portugal.

II-5 La flor romanial

VII-5 El castell d'iràs i no tornaràs

VIII-1 Sa llampria meravellosa

Arbre de virtut

Aquests arbres són màgics i fan coses extraordinàries, alguns dels més famosos són:

- L'arbre de la música, que quan el vent mou les seves branques fa música.
- L'arbre de tots els colors, que fa de totes quantes castes de fruita hi ha.
- L'arbre de la vida dels homes, que disposa un ciris encesos a les seves branques: cada ciri té una llargada diferent segons els anys de vida que li resta a una persona abans de morir.

Dues curiositats d'aquests arbres:

- Una és que si en sembres una branca en poques hores torna un arbre fet i complet. Tenen un creixement màgic rapidíssim.
- I l'altre curiositat és que fruiten en qualsevol moment de l'any. No segueixen el cicle de les estacions.

Els arbres de virtut més freqüents a les rondalles són tres: la figuera, la perera i la pomera.

Si menges les fruites enfilat a aquests arbres et surten al cap banyes llargues i horroroses, que s'entrellacen a les branques de l'arbre i després no pots baixar. I si robes aquests fruites, tens un gran poder i pots fer passar a algú un mal moment.

L'única manera de llevar aquestes banyes és trobar un altre arbre de virtut de la mateixa casta de fruita, que llevi les banyes al dissortat que n'ha menjat.

X-6 Fruita fora de temps: figues flors per Nadal

XI-3 La Reina banyuda

XII-5 La bona Reina i la mala cunyada

XV-13 S'arbre de música, sa font d'or i s'auzell qui parla

XV-14 Dos fies de viuda

XVI-2 En Pere de sa coca

XX-3 En Juanet i sa filla del rei

Balena

Són els animals més grans de la mar. Els navegants de lluny quan veuen els seus brolladors els troben meravellosos.

Però, ai! si l'embarcació topa amb alguna, d'un cop de cua poden xapar l'embarcació.

De tota manera això no passa quasi mai.

El que sí ha passat alguna vegada, és que una balena s'empassoli un naufrag. Llavors aquest pot viure dins la panxa de la balena, però és captiu i no pot allunyar-se'n. Sols de tant en tant pot sortir a prendre el sol a algun arenal remot i tornar a entrar per a continuar el viatge.

Les balenes són bones; si el captiu demostra innocència, és alliberat a bon port.

Una virtut poc coneguda del brollador de les balenes és poder ressucitar els morts de damunt les platges. Amb una brufolada d'aigua màgica molts naufrags s'han recuperat i han quedat ben vius i xalests .

Així que ja ho saps, respecte sí, però fora por a les balenes.

Cavall

Els cavalls són el mitjà de transport més preuat a l'època de les rondalles.

Anar a cavall és la manera més ràpida per viatjar, portar noves, fugir o trobar l'enemic, i transportar objectes.

Hi ha uns altres cavalls màgics que són fabulosos per les seves habilitats. Són els cavalls verds i els cavalls de set colors.

Aquests són sovint cavalcadures de gegants i dimonis. Però alguna que altra vegada algun heroi de bon cor n'ha aconseguit cavalcar algun.

També són famosos per contenir persones captives encantades dins els seus cossos.

Forts, grossos, inesgotables i bellíssims, els cavalls verds i els de set colors són un prodigi de la màgia a les rondalles.

Si mai us trobau estrets d'haver de triar d'entre tres cavalls: un de gras, un de mitges carns i un de magre. Sabeu quin heu de triar?

Doncs el gras corre com el vent, el de mitges carns corre com la vista i el magre corre com el pensament.

Si voleu triar el més ràpid, ara ja ho sabeu.

No us equivoqueu.

VI-1 Es cavallet de set colors

VII-5 El castell d'iràs i no tornaràs

VIII-1 Sa llampria meravellosa

X-7 Sa coeta de Na Marieta

XII-7 Es gigant de s'Ermita

XIII-3 Na Marieta i es gegant

XIII-9 En Mercè-Mercè

XIII-8 Na Blancaflor

XV-1 En Bernadet i la reina Manllevada

XXIV Es cavall de Mahoma

Capseta

Les capsetes i les caixes ho guarden tot: robes, eines, records, objectes valuosos, menjar...

Les capsetes protegeixen els objectes de la brutor, dels pas del temps i de les mirades...

Les capsetes també guarden tresors meravellosos amb monedes d'or i pedres precioses. Fins i tot guarden valuosíssims objectes màgics de gran poder.

També n'hi ha unes de molt especials que contenen màgia. Això sí, en obrir-les pot sortir màgia bona o dolenta, convé anar amb compte. Inspecciona-les abans, poden ser perilloses.

Per desgràcia a les rondalles quan algú vol desfer-se d'un infantó, el fica dins una caixa de fusta i la llença al riu o al mar.

Així que si veus una capsula surant riu avall, mira de treure-la, potser que salvís una vida.

VI-14 En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes

XI-2 La fada Morgana

XI-4 La Reina Catalineta

XI-8 Una al·lota de pèl arreveixinat

XI-9 En Tià des forn d'En Mata-ronyes

IX-5 Es soldat de marina

X-5 Dos patrons i una patrona

XII-5 La bona Reina i la mala cunyada

XIV-2 S'aucellet de ses set llengos

XV-13 S'arbre de música, sa font d'or i s'auzell qui parla

XXI-3 Sa maneta de plata

Anell

Els anells són uns objectes màgics de gran poder. Molt mals d'aconseguir perquè són sempre amagats al fons del mar o a dins coves o castells plens de perills.

Però si n'aconsegueixes un, ves amb compte, perquè et poden causar gran mal.

Per exemple, el que una vegada posat esdevinguis adormit per a tota l'eternitat.

O caure sota control del senyor de l'anell, cosa que causarà control de la teva persona. És a dir, qui se'l posa i no obeeix les ordres encomanades és delatat pel propi anell, que perd la seva lluïssor i torna de color carbó. Llavors el senyor de l'anell sap que no has seguit les encomanacions i t'esdevé un gran càstig.

Llavors n'hi ha uns altres que sí, que són anells de virtut i atorguen dons i desitjos, per exemple: fer sortir menjar, fer sortir un casal, canviar-se pel lloc d'un altre, recuperar persones perdudes... Aquests són fantàstics.

Però vius amb els anells! Has d'estar ben segur de tu abans de posar-te'l.

I-8 Magraneta

IV-1 En Pere de sa Bona Roba

VII-5 Es castell d'iràs i no tornaràs

XI-1 En Juanet fill de viuda

XIII-3 Na Marieta i es gegant

XVII-4 Es fustet

XVIII-5 S'anellet

XVIII-8 Tres germanes i un gegant

XIX-3 En Joanet i es cavallet conceller

Flabiolet

Els instruments musicals màgics per excel·lència a les rondalles són tres: la guitarra, el violí i sobretot el flabiolet.

Tots tres tenen poders màgics semblants, però el flabiolet és més comú per ser el més fàcil de fer i sonar.

I com s'aconsegueix un flabiolet d'aquests? Doncs bé, no són gens fàcil d'aconseguir, però si fas bones accions, si ajudes a les persones majors o desvalgudes, etc. Pot ser alguna fada et regali un flabiolet màgic d'aquests.

Tenen el poder de fer ballar a la gent. En sonar-lo la gent es posa a ballar com a posseïts i no es poden aturar fins que el sonador s'atura.

Així es poden aturar baralles, es poden aconseguir voluntats o fins i tot aturar exèrcits sencers.

Una altra habilitat que tenen és la de fer acudir conillets. Només el sonen i els conills acuden a desenes atrets per la musiqueta.

Tenir un objecte màgic comporta gran responsabilitat. Més d'un n'hi ha que l'ha usat per robar o fer el mal, però no ha acabat bé.

Usa'l per fer bones accions!

V-15 Es fullet den Parragó

X-2 En Joan des flabiolet

XI-3 La Reina banyuda

XI-5 Es nas de dos pams

XV-14 Dos fiis de viuda

XVIII-5 S'anellet

XIX-1 En Joanet i sa barca que caminava per terra i per mar

XX-3 En Joanet i sa filla del rei

XXII-4 Ses sabates de pell de poi

Sarró

Sarró, bossot, motxilla, és igual, té molts noms segons la seva mida. El sarró és una bossa de pell o tela per portar coses: menjar, eines, llibres, diners, el que vulguis.

Sovint es lliga a l'espatlla amb unes corretges.

Però imagina't un sarró en el qual hi poguessis posar de tot! Sols en dir-li: -Au posa't dins el sarró. I plam!

dedins. Sigui el que sigui: una cadira, un cavall, el que vulguis. Aquests són els sarrons màgics. Uns objectes fantàstics que porten molt bona fortuna.

De màgics n'hi ha uns altres que comporten captiveri, és a dir qui s'hi posa a dins no en pot sortir. Contenen d'algunes persones que porten dins el sarró dimonis i fullets captius.

I finalment el tipus de sarró màgic més comú a les rondalles és el que sempre que hi poses una mà dins, en surt una moneda d'or.

T'imagines tenir-ne un, d'aquests?

IV-10 Es jai de sa barraqueta

V-7 Es fullet d'En Cuera

VI-2 Sa bossa buida i es cànyom

XI-3 La Reina banyuda

XIII-5 Una madona que enganà el Dimoni

XV-14 Dos fiis de viuda

XVI-3 Es soldadet i sa motxilla

XXIV-31 La mare de Déu de Sant Llorenç des Cardassar

Llunari

Els llunaris són uns llibres de màgia molt poderosos.

Són un objecte màgic molt escàs i solen estar en mans de bruixots obscurs.

Serveixen per a moltes coses:

- Concedir desitjos o fer canviar la voluntat i comportament de les persones.
- Saber on són objectes perduts o on s'amaguen persones.
- Obrir passadissos que portin als racons més secrets entre els penyals de les muntanyes.

Però sobretot s'usen per invocar dimonis o altres éssers monstruosos. La invocació de dimoni sovint esdevé obrint-se un gran forat al terra per on surt fum i flames i de prompte apareixen les banyes i el cap d'un sinistre dimoni.

El llunari s'ha de llegir i pronunciar correctament. Qualsevol errada en la lectura pot comportar gran perill:

- Que el dimoni invocat no obeeixi les ordres del lector.
- Que els camins entre les penyes de dins les muntanyes es cloguin i desorientin l'aventurer.
- Que el lector sia condemnat a una lectura eterna centenars, o milers d'anys.

O sia que alerta a jugar amb llunaris!

Una possible solució que a vegades ha funcionat, quan les coses no han sortit bé, és girar el llunari i llegir-lo al revés. Ja ho sabeu.

IV-2 Es llum de la terra

V-18 De com anà amb dos més a treure es tresor d'Artà

V-2 S'hortolà de So'n Nét

V-16 Un que amb so llunari feia sortir el dimoni

V-18 L'amo de son Cardaix fa sortir el dimoni a un estol d'allotellots

V-21 De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga

VIII-4 Es Mèl·loroRosso, XIX-3 En Joanet i es cavallet conseller, XXIV-15 Es tresor de sa cova d'Ets Ermassets de son Noguera

Poció

Una poció màgica és un líquid fet amb una barreja d'ingredients molt especials: pols d'aranya, filets de roba, cabells, sang, ocellons vius, oli... Es bullen amb aigua, sovint amb aigua barrejada de set pous diferents (que és la millor) per obtenir una infusió amb propietats màgiques.

Serveixen per:

- Fer estabornir la persona que se la beu o n'és esquitxada.
- Fer tornar bell o enlletgir.
- Fer premonicions o veure fets i persones, tot abocant-la dins una ribelleta i mirar-t'hi dedins.
- O fins i tot fer comparèixer animals o monstres.

Les pocions es guarden en ampolles o flasconets delicats, sovint de vidre. No caduquen mai i són molt poderoses.

Convé mantenir-les allunyades dels nins petits.

XIII-2	N'Espirafocs
XXIII-1	El rei sabi
XIX-3	En Joanet i es cavallet conseller
XIX-5	Sa flor gercial i s'aucellet d'or
XX-1	N'Elionoreta

Gegant

Del pas dels gegants per la illa de Mallorca n'hi ha proves sobrades: al puig de Randa, al de Galdent, a Sant Salvador...

Aquells gegants de llegenda jugaven a tirar-se pedres, ensopegaven amb les serralades, trabucaven senalles de terra, etc. I així es feren moltes muntanyes, clots i fonts que avui en dia hi ha.

Els gegants sovint ofereixen un do, quasi sempre quan estan en perill i per no morir.

Altres vegades regalen un objecte màgic: bossa de diners infinits, canyemet amb menjar infinit, selles de muntar a cavall teletransportadores...

També fan de guardians de portes o tresors; quan dormen, ho fan amb els ulls oberts, llavors podeu passar tranquils.

Sovint tenen una dona que s'ofereix a ajudar l'heroi, amagant-lo davall escudella mentre el gegant crida: -Sent olor de carn humana!

Llavors, aquestes, quan el gegant dorm, li arrien bufetada amb barra de ferro per devers la cara i mentre cauen senalles de dents a terra, llavors al gegant, mig estabornit, li extreuen la informació secreta.

Sovint captiven criatures humanes de dotze anys i les guarden gelosos dalt de torres.

Però sobretot, no els tengueu por als gegants. Són molt tòtils. S'avenen a fer proves i són molt bons d'enganar.

III-3 L'amor de les tres taronges	XI-9 En Tià des forn d'En Mata-ronyes
IV-7 Un geperut i un gegant	XII-7 Es gegant de s'Ermita
IV-13 En toni Garrigello	XIII-3 Na Marieta i es gegant
VI-10 L'hereu de la corona	XIV-21 El Príncep Corb
VI-11 S'aigo ballant i es canariet parlant	XV-15 Sa filla i sa fillastra d'es moliner
VII-8 En Pere Poca-por	XVI-1 Guardau-vos de pedra rodona, ca qui no lladra i d'homo roig
X-7 Sa coeta de Na Marieta	XVIII-5 S'anellet
XI-3 La Reina banyuda	XVIII-8 Tres germanes i un gegant
XI-7 Una gírgola que dugué coa	XIX-2 Na tricafaldetes
XXIV-7 Com esser que es va fer es puig de Randa	XX-3 En Joanet i sa filla del Rei

Dimoni

Aquestes bestioles que infecten l'illa, les podreu trobar quan menys us ho espereu a: coves, pous, cases de por, castells, barrancs i fondals... També us poden sortir a l'encontre quan menys us ho espereu. Vius!

N'hi ha de quatre castes:

- El dimoni gros: senyor de l'Infern, gegant d'enorme banyam, llarga cua, ales i potes de cabra. En la mà té una forca de tres punxes amb què remena i tortura persones al foc.
- Els dimonis menors són els servents del Dimoni gros. De mida humana, són tots diferents: vermells, grocs, negres, amb nassos horribles, banyes de cérvol, potes de gall o de cabra...
- Els dimonis cucarells: habiten llocs bruts i humits. De pell amb escates i ales de cuca. Són molt lletjos i fan pudor.
- Els dimonis boiets, que són petitons, de l'alçada d'un ca assegut. D'aquests es diu que neixen de la llavor de la flor de falguera i quan apareixen ho fan en estol cridant: -Volem feina, volem feina! Mentre tinguin feina tot va bé, però, ai! Si no poden fer res. Ho destrossen tot.

Però què fan els Dimonis? Compren ànimes d'humans amb necessitats o amb massa desitjos, maleeixen, rescabalen deutes raptant vides estimades, prenen l'ombra, guarden tresors i objectes màgics. I la seva especialitat: ficar-se dins la pell de humans i animals per enganar la gent.

Alerta amb els dimonis!

Un consell, si vols alliberar-te'n: comana'ls una feina que no puguin fer. Si fracassen repetidament, s'avorreixen i marxen.

Ah, i tampoc van de coses beneïdes. Sort.

III-1 Val més matinejar que a missa anar?	XV-1 En Bernadet i la Reina manllevada
IV-11 Es pou de sa lluna	XVIII-5 S'anellet
V-18 De com anà amb dos més a treure es tresor d'Artà	XXIV-13 Sa flor de falguera i es dimonis boiets
VII-8 En Pere Poca-por	XXIV-p.119 Els dimonis boiets de Mainou
VIII-2 En Pere Catorze	XXIV-p.55 De com En Lutero i en Sèneca estudiaven a sa cova de Salamanca
XIII-2 N'Espirafocs XIII-8 Na Blancaflor	XXIV-p.58 De com els porcs enganaren el dimoni
XIII-5 Una madona que enganà el dimoni	XXIV-p.59 De com el dimoni comprà un ruc

Homenet de colzada

Imaginou-vos una personeta, talment voltros, però només d'un pam o dos d'alçada. Vestida amb botes de pell girada i barretina vermella amb punta de cucuia.

Compareixen per art de màgia, sovint invocats per un mag o per obra d'un objecte màgic.

Es presenten a centenars, a milers, i la seva tasca és sempre ajudar a l'heroi o heroïna amb problemes.

Així, gràcies al seu treball en equip, poden fer tasques: agrícoles, tèxtils, de fusteria, de construcció, de recerca de quelcom perdut...

Tasques impossibles de fer per una persona tota sola, els homenets i donetes de colzada les fan en temps rècord.

I a més són divertidíssimes: canten, ballen i riuen el temps que fan feina. Fan cucaveles, xecalines, no s'aturen de fer acrobàcies.

La seva paraula preferida és -Xípili.

Xípili, xípili, xípili!

VI-4 Na Juana i la fada Mariana

VII-5 Es castell d'iràs i no tornaràs

XIV-13 S'homonet com un gri

XVII-5 Mestre Nadal de sa placeta des Socós

Floreta

Les flors màgiques són escasses i males d'aconseguir. S'amaguen a les encletxes de les muntanyes més altes. Perdudes enmig de jardins gegantins, entre penyals que baten: que s'obren i es tanquen amb perillosa força: -Batamim-batapam!

Si les trobes pots curar malalts o fins i tot ressuscitar els morts.

Algunes ragen mel que basta i sobra per alimentar tota una família.

I d'altres parlen i donen informacions secretes.

De la llavor de la flor de falguera neixen els dimonis boiets.

Les més màgiques, però, són les roses: menjant seus pètals en pots quedar embarassada, fer unguents per recuperar la fesomia o fins i tot, cada pètal, convertir-se en arma màgica: un pètal de rosa blava es pot transformar en braç de mar, un de vermell en camp de brases i, un de blanc, en camp de neu. I així pots fugir dels enemics.

Uhmhm, les floretes... quina bona olor!

II-5 Sa flor romania

X-1 Ses tres flors

XVIII-6 Es patró Pere

XVIII-8 Tres germanes i un gegant

XIX-5 Sa flor geric i s'aucellet d'or

XX-1 N'Elionoreta

XX-3 En Juanet i sa filla del Rei

XXII-3 Na Rosa

XXII-7 Sa guixeta tota sola

XXIV-13 Sa flor de falguera i es dimonis boiets

Bou de foc

N'hi ha de quatre castes:

La primera casta són els bous comuns, animals pacífics que mengen herba i no diuen ni - Muuu! si no els molesten. El que passa és que són tan golafres de cols i lletugues que a vegades es fiquen dins els horts dels pagesos i més d'una vegada menjant, menjant, s'han empassolat algun infantó petit. Llavors ja em tens la seva mare cridant: -On ets, fillet meu?, i l'infant contestant: - Dins la panxa del bou. On no hi neva ni hi plou!

Els bous però, són remugants i no els agrada la carn, quasi sempre vomiten l'infant al cap d'una estona.

La segona casta són els bous gegants, molt perillosos. De la mida de tres bous. Ferotges i amb una sola banya al front. Són tan bestials que sols amb un brúfol tomen un home d'esquena. Quan entren a les viles i ciutats fan gran destrossa i s'emporten enfilats a la seva banya, un parell homes, que més tard es mengen de retorn al bosc on viuen.

La tercera casta són els bous de foc i bous d'or que són guardians de tresors o donzelles captives.

I, finalment, la quarta casta són els bous amb candela, que porten damunt la punta de cada banya una candela encesa. Són molt misteriosos i sols apareixen certs dies de lluna. Habiten a coves de difícil accés i solen guardar tresors. Qui se'ls troba ha de donar-los menjar, sovint pa torrat amb oli. Hom s'hi ha d'acostar sense por, però són molt imprevisibles i a la mínima exploten tornant tot ells una muntanya de monedes d'or.

És molt difícil aconseguir aquests tresors. Però si ets una persona valenta, prova fortuna!

I-5 Martí Tacó

III-2 Joanet de l'onso

XV-6 En Tropeteret

XXIV-12 Es puig de Reig

XXIV-17 Un altre tresor an es puig de na Fàtima

Rei de tots els peixos

El rei de tots els peixos és el dofí. És el més savi, valent, lleial i elegant de tots els peixos de la mar.

Sovint acudeix a l'encontre de qui necessita trobar alguna cosa perduda en la immensitat de la mar: una capseta, un anell... Si no ho sap ell, no ho sap ningú.

Però ves en compte de per ventura empescar-lo. Si s'enfada hauràs de deixar penyora: sovint alguna cosa o persona que estimis molt.

Però, no passis pena, sempre cuiden de tu o del que els deixis. T'ajuden a viatjar pel mar cavalcant en els seus lloms i poder arribar més aviat i més segur als confins més remots de l'oceà.

Recorda, estima sempre els dofins. Són bons aliats i et poden ser de gran ajuda.

II-4 Es fii des pescador

VIII-1 Sa llàmpria meravellosa

XI-9 En Tià des forn d'En Mata-ronyes

Jaia

Si mai trobau una velleta que, peu rossec, camina acalada capta qui capta, a vegades amb un infantó que l'acompanya. Ajudau-la!

Quasi segur us dirà com arribar a on voleu anar, evitant-vos perills o us farà un bon regal.

Les jaies són sàvies i saben molt del món i de la vida.

Però si pel contrari us negau a ajudar-la, no l'assistiu ni compartiu el vostre menjar... us pot perjudicar molt, perdre vostra fortuna o tenir desgràcies.

Si s'enfada molt, fins i tot us pot maleir. Ai de vosaltres! si mai us diu - Pel fat i fat que la mia mare m'ha comanat i un punt més lo que ara diré, no tingueu conhort fins que trobeu... (tal cosa)-

També si us peguen una galtada i us diuen - Mala fada t'ha malfadada. Descans no tendràs fins que no facis... (tal o qual cosa).

I és que les fades són com un ganivet de dos talls. Si les ajudes et pot anar bé, però si les ofens... Ai de tu!

Hi ha jaies que són dolentes per salvar la seva pell o per cobdícia. Són molt falses, t'afalaguen i et fan creure que són bones i indefenses, però pot ser t'estiguin parant una terrible trampa.

I és que d'una mala jaia a una bruixa sols hi ha una passa.

Si són bruixes la cosa és més seriosa: poden volar, saben fer metzines: malbocins i dormissons, destruir la bellesa, convocar bèsties, etc.

Ja ho veus, la jaia pot ser una padrineta encantadora o una bruixa terrible.

Convé ser amable.

I-3 S'Hermosura del món	IX-2 Sa jaia Gri
II-3 La princesa bella	XI-8 Una allota de pèl arreveixinat
III-3 L'amor de les tres taronges	XIV-1 La Bella Ventura o Es Ca Negre sense nas
IV-10 Es jai de sa barraqueta	XIV-2 S'aucellet de ses set llengos
IV-11 Es pou de sa lluna	XIX-9 En Joanet i sa barca que anava per terra i per mar
V-1 Sa cova de na Joana, VI-11 S'aigo ballant i es canariet cantant, V-3 Es castell d'Alaró, es puig de s'Aucadena i ses bruixes	XX-2 En Tinyoset, XXI-9 Es dotze mesos i ses dues jaies, XXII-4 Ses sabates de pell de poi

Rei

Ai, els reis! Són senyors de castells, terres i persones. Senyors totpoderosos, però infeliços també.

I per què? Doncs per guerres, bèsties i monstres que destrossen les terres... i sobretot infeliços fins que no tenen descendència. Tenir el príncep casat o tenir infantons amb la seva reina és la causa de moltes aventures.

I què fan els reis per solucionar la qüestió? Fan dites.

Una dita és una proposta pública d'acció heroica de la qual si hom surt exitós, sovint obté la mà de la princesa o gran fortuna.

Per exemple: - Es casarà amb la princesa o príncep qui... planti un gran casal davant el castell, o qui posi fi a l'amenaça del drac, o qui faci riure a la princesa trista o qui el protegeixi de tal o qual enemic...-

A vegades se'ls gira la truita, perquè llavors no els agrada el pretendent que ha sortit, proven d'eliminar-lo, però aquest supera totes les proves i acaba destronant el rei i quedant-se la corona.

El rei sovint ha de marxar a la guerra i els seus enemics li proven de fer perdre els fills. Perquè si no té fills les seves possessions passaran a mans d'un altre. I tothom l'ataca contínuament. Enemics en té molts: al mateix palau, fades mercenàries, reines velles envejoses...que llancen la mainada al riu per fer-la malbé.

Ja se sap, les cases reials duren fins que s'acaba la descendència o una força militar les venç.

V-3 Sa llenegada des cavall del Rei En Jaume, VII-6 N'Espardanyeta, VIII-2 En Pere catorze, XIII-9 En Mercè-Mercè, XIII-11 La princesa Aineta, XVI-3 Es soldadet i sa motxilla, XVII-3 Sa cama-rotgera, XVIII-3 Na Roseta, XIX-3 En Joanet i es cavallet conseier, XXI-3 Sa maneta de plata.

Catalineta

El nom d'heroïna més freqüent a les rondalles és Catalina.

Altres noms que hi apareixen: Joana, Marieta, Francineta, Aineta, Roseta, Elionoreta... Però Catalineta és el que apareix més vegades.

I per què? Perquè els padrins i padrines d'un temps sovint anomenaven la protagonista de les rondalles amb aquest nom?

Ells no crec que ho sabessin, però estaven posant un nom perfecte. Perquè Catalina és un nom que prové de la llengua grega, "katharós", que significa: pura, immaculada.

I si llegiu algunes rondalles veureu que les Catalinetes són belles, sense defectes, de bon cor, innocents, sense maldat... llestes i valentes.

Idò això. Ja sabeu com són les Catalinetes.

Ara, vosaltres podeu posar a les vostres heroïnes el nom que vulgueu.

Cap problema.

VI-9	Es negret
X-1	Ses tres flors
XI-7	Una gírgola que dugué coa
XIV-1	La Bella Ventura o Es Ca Negre sense nas
XV-15	Sa filla i sa fillastra des moliner
XVIII-2	Na Filet d'or
XXII-1	Na Catalineta
XXII-7	Sa guixeta tota sola
XXII-10	Es murterar del rei de França

Joanet

El nom d'heroi més freqüent a les rondalles és Joan.

Altres noms que hi apareixen: Pere, Bernadet, Tià, Gornals, Toni, Biel, Tòfol... Però Joanet és el que apareix més vegades.

I per què? Perquè els padrins i padrines d'un temps sovint anomenaven al protagonista de les rondalles amb aquest nom?

Els no crec que ho sabessin, però estaven posant un nom perfecte. Perquè Joan és un nom que prové de la llengua hebrea, “Yohannan”, que conté el radical “Yah” de “Yahvé”, el déu dels jueus, que significa: “el benèvol”. Els grecs adaptaren el nom a “Iōánnēs” i d'aquí a la nostra forma llatina Joan.

I si llegiu algunes rondalles veureu que els Joanets són bons allots, innocents i de bon cor... llests i valents.

Idò això. Ja sabeu com són els Joans.

Ara, vosaltres podeu posar als vostres herois el nom que vulgueu.

Cap problema.

I-1	En Juanet i el set missatges
III-2	En Juanet de l'Onso
VI-14	En Juanet Cameta-curta i ses tres capsetes
VIII-1	Sa llampria meravellosa
XII-1	En Juanet Manent
XII-3	Juanet i la doncella desencantada
XII-6	En Juan Carboner
XIII-10	En Juanet i ses tres peres
XVII-2	En Juanet i es gegant
XVIII-5	S'anellet
XIX-1	En Joanet i sa barca que anava per terra i per mar
XIX-3	En Joanet i es cavallet conseier
XX-3	En Juanet i sa filla del Rei

Nadó amb estel al front

De tant en tant neixen infantons amb un estel al front. És una senya de fortuna, de bellesa i de màgia.

Són infantons elegits pel destí per a realitzar alguna tasca rellevant en la seva vida, ser prínceps o tenir fama i glòria en ser adults.

El que passa és que sovint són l'enveja de familiars gelosos o envejosos que proven de fer-los mal. Sovint intenten assassinar-los llençant-los dins una capseta de fusta riu avall.

Però solen tenir sort i alguna persona de bon cor els recull i els sura. Llavors, quan són jovençans, descobreixen del seu passat desventurat i inicien una vida de recerca que els porta a recuperar el que se'ls havia pres: ser fills de rei, etc.

La senya màgica també la pot imposar una fada en agraïment a algú que l'hagi ajudada.

Bé amb una paraula, si trobes algú amb un estel al front ajuda'l, segur que és algú molt especial.

I-7 N'Estel d'or

XI-4 La Reina Catalineta

XIII-11 Sa princesa Aineta

XIV-2 S'aucellet de ses set llengos

Cavaller

Els cavallers són els vassalls del rei a cavall i armats amb llança o espasa.

És molt difícil ser armat cavaller: primer, has de ser noble; segon, has de passar una dura instrucció militar desde ben petit: als 7 anys patge, als 14 escuder i als 21 cavaller.

És possible que com a soldat, si aconseguixes mèrits en combat, el rei et faci cavaller. Però això és molt difícil.

Una vida dura li espera al cavaller, fred, ferides, fatigues, combats a mort, fidelitat, religiositat, austeritat, generositat... Són moltes les regles que ha de seguir.

El cavaller ha d'obeir el rei, passi el que passi. No pot fugir del combat i ha de defensar el seu honor i el de la gent que estima.

Un cavaller serà bo si el seu rei és bo, però si el seu rei és dolent, llavors ha de fer coses terribles: castigar camperols que no paguen tributs, atacar pacífiques nacions, matar animals perillosos, etc.

No sempre és fàcil ni agradable, la vida del cavaller.

Ara això sí, si al final de la seva carrera ha estat servicial, el rei li atorga terres i diners per viure la seva vellesa còmodament.

VI-1 Es cavallet de set colors

XII-5 La bona Reina i la mala cunyada

XV-13 S'arbre de música, sa font d'or i s'aucell qui parla

XIX-1 En Juanet i sa barca que anava per terra i per mar

XIX-5 Sa flor gèrica i s'aucellet d'or

Castell

El castell és el centre de la vida política i administrativa en el temps de les rondalles.

És la construcció més gran del seu temps. Envoltat de murada i elements defensius: espitlleres, matacans... és imponent i copsador

Té una o diverses torres. Els castells més espectaculars tenen fins a set torres.

Sota la més gran, l'anomenada torre de l'homenatge, hi sol viure el rei o un noble: marquès, comte... però també hi poden viure gegants o bruixots.

Disposa de moltes cambres: cavalleries, magatzems, molins, aljubs, capella, porxos, cases, presó, armeria... Al seu pati s'entrenen en la lluita cavallers i soldats.

Llauradors, ramaders, i totes les famílies corren a resguardar-s'hi en cas d'atac enemic. De la torre del castell es dona avís fent senyals de fum.

Al castell s'hi porten a mostrar les meravelles més grans del món, s'hi presenten els herois més valents, s'hi resolen plets, s'hi celebren mercats, casaments, festes i balls, consells, tornejos, enamoraments...

Però també hi ocorren execucions, traïcions, assassinats, batalles, assetjaments...

Tants i tants castells, entre la realitat i la llegenda: castell d'iràs i no tornaràs, d'Alaró, del Rei Murteral de França, de Santueri a Felanitx...

Petits mons amb aparença de luxe, però sovint podrits i perillosos.

VIII-1 Sa llampria meravellosa

VIII-3 La Mare Baleneta

XI-7 Una gírgola que dugué coa

XII-2 Es fii del Rei Murteral de França

XV-2 Una pobiletta i un Juanet

XVIII-1 Na Francineta

XIX-3 En Joanet i es cavallet conseier

XX-2 En Tinyoset

XX-3 En Juanet i sa fia del rei, XXI-3
figues i es fii petit

Sa maneta de plata, XXIII-4 Ses

Vaixell

El vaixell és el mitjà de transport més eficient i segur per al transport de persones: civils o soldats. I mercaderies: fusta, blat, animals, vi, oli, espècies...

Eficient per la capacitat de desplaçament de grans volums en comparació a carros per camins sovint en males condicions.

I segur perquè evita assaltants de camins enfangats, desnivells i bandolers.

Encara que: tempestes, animals marins, motins, pirates, ports perillosos... són alguns del perills que comporta la navegació.

Algunes de les embarcacions més usades són la nau, la calavera, la galera, el lleny, la coca... Es diferencien pel seu ús: militar o civil, pel nombre de pals, tipus de vela i forma del casc.

Cal anomenar també els vaixells màgics: vaixells de vidre o barques que van per terra i per mar. Fetes amb fustes constel·lades (tallades en data coincident amb ordenació estel·lar) i sovint construïdes amb la força de la màgia i no pas amb l'art de l'aixa.

I també les barques encantades que són molt capricioses i sovint no volen partir si el patró fa qualche descuit.

Per viatjar a llocs llunyans, segur que t'hauràs en algun moment d'embarcar.

XI-10 Els tres patrons

XI-8 Una al·lota de pèl arreveixinat

X-1 Ses tres flors

Presó

La presó és el pitjor lloc on pots anar a parar.

Castells i palaus sovint disposen de fosques, humides, solitàries, incòmodes i brutes garjoles.

No ser lliure i no poder estar amb els qui estimes és el més trist del món.

Lladres, assassins, impostors, traïdors, violadors i malfactors de tota mena en són els seus hostes.

Encara que de vegades la injustícia acull més d'un innocent.

Sortir-ne no és fàcil, ja que finestres forrellades, grillons cadenes, reixes, murs, soterranis i vigilància ho compliquen.

Per sortir-ne cal ser molt hàbil, tenir sort i diners per subornar guàrdies o amics.

Imagina't podrirte quaranta anys dins una presó.

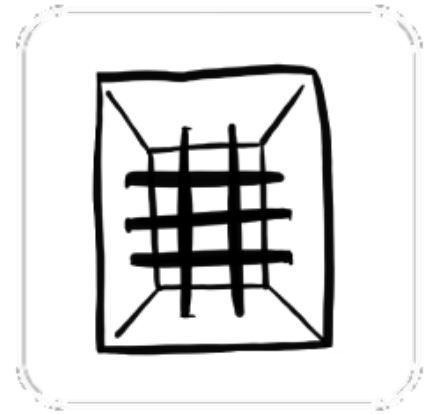
Diuen que la bogeria és el destí comú dels presos de llarga durada.

III-5 En Pere Gri

VI-6 Tres germans peresosos

XI-5 Es nas de dos pams

XIX-1 En Joanet i sa barca que caminava per terra i per mar

Bosc

El bosc mediterrani, sigui pinar, alzinar o ullastrar, pot ser molt espès. Díficils zones farcides de gatoses, ortigues, esparregueres, esbarzers, plantes enfiladisses... el poden fer intransitable.

Però el bosc és sustent de vida per a carboners, llenyataires, caçadors... Cal conèixer-lo molt bé, si no pot ser molt perillós.

És per aquest motiu que al bosc s'hi duen a perdre aquells a qui es vol mal. Deixar a algú perdut sense saber com tornar ni sortir del bosc és una pràctica freqüent de reines envejoses, marits que es volen desfer de les seves dones o criances, etc.

Sovint passa que el Rei va a caçar i hi troba aquella persona perduda i famolenca i l'ajuda o s'enamora.

Però, vius! És al bosc on habiten tota casta de criatures perilloses: lleons, dracs, serps, bous salvatges, etc...

També follets i dimonis boiets i de tota casta.

I també gegants terribles allunyats de la civilització hi tenen la seva casa o castell remot.

Les bruixes també hi campen i sovint es transformen en animal per fer confondre i enganyar a visitants i viatgers esforçats.

Amb una paraula: si et perds al bosc i es fa de nit i no saps com tornar, t'espera un mal tràngol. I si a més plou, no en parlem.

VI-4 Na Juana i la fada Mariana

I-5 Martí tacó

V-12 En Joan Gollet des Puig de Bon Any i una bruixa des Pla de St. Jordi

VI-1 Es set ceros

III-2 En Juanet de l'Onso

VIII-2 En Pere catorze

XIX-2 Na Tricafaldetes

Pou

El pou és un forat a terra del que hom es pot abastir d'aigua. N'hi ha de molts tipus, però sovint tenen un coll de pedra i un poal amb corda i corriola.

Els pous són un lloc de trobada entre els veïns del poble, perquè tothom s'ha d'abastir amb gerres un moment o l'altre del dia. O sigui que les noves són allà tan contades o més que a la sortida de l'església.

Un costum ràpid per llevar algú d'emmig és llançar-lo dins un pou. Nombrosos casos de cadàvers llançats als pous així ho demostren.

És també un lloc de coneixença, d'encontre i d'enamoraments.

Però també el pou és un lloc màgic: la foscor de la seva profunditat, el reflex de la lluna sobre les seves aigües calmes, els sorolls de l'aigua que hi corre per baix... fan que se'n contin moltes rondalles.

I no és per menys, perquè hi ha pous amb aigües màgiques: que fan embellir, que fan recuperar la memòria...

Per a la fabricació de pòcimes màgiques sovint es demana aigua de set pous. I costa molt d'aconseguir-les perquè hi ha pous ben mals de trobar.

Dins les seves galeries i coves alguns pous amaguen serps, anguiles, dimonis, dones d'aigua...

El pou és un lloc de vida, però també és un lloc de misteris amagats.

II-9 Es poal florit

IV-11 Es pou de sa lluna

V-6 L'amo'n Biel Perxanc i la dona aigo

XI-7 Una gírgola que dugué coa

XII-7 Es gigant de s'Ermita

XVII-I En Pere de sa xuia

Portal dimensional

Un portal dimensional és un accés a un lloc diferent, un lloc impossible d'existir i impossible d'arribar-hi, si no és per causa de la màgia.

Com és possible que obrint una porta o aixecant una rajoleta s'arribi a llocs exòtics, calorosos, amb rius, boscos, castells i criatures encantades? Sols la màgia pot explicar-ho.

Els punts d'accés a aquests llocs especials es poden presentar en diferents formes: estirant un vegetal: una fenollassa, una cama roja, un albó de dos ulls, obrint una síndria...

També obrint una porta amagada, fent un clot, per dins les galeries d'una cova...

Un cop oberta, sovint es presenta a sota una escala i l'has de baixar molta estona.

En arribar a baix pots trobar qualsevol sorpresa: ciutats de bruixes, ciutats amb habitants diminuts, jardins amb casals i castells, prínceps encantats, bèsties ferotges...

Trobar-los no és gens fàcil, però les jaies més velles saben cosa. Si en trobes alguna, ajuda-la, potser et dirà com trobar i sobreviure a la més gran fantasia que et pot succeir: haver de travessar un portal dimensional.

II-3 La Princesa bella

XI-6 Es tres mantells d'or

XII-3 En Juanet i sa Donzella Desencantada

XVII-3 Sa cama-rotgera

XVII-5 Mestre Nadal de sa placeta des Socós

XVIII-1 Na Francineta

XX-2 En Tinyoset

Ca

Hi ha dos tipus de cans:

Els cans, com els d'avui en dia. Animals molt propers als humans, fidels, que ajuden a guardar el bestiar, vigilen les cases, etc.

Aquests cans saben fer de tot: n'hi ha que són bons navegants i sovint fan vaixells amb mitja carabassa amb velam de fulla de figuera de moro amb els que viatgen molt lluny a la recerca d'aventures. N'hi ha que discuteixen i s'enganyen entre ells per prendre's el menjar, es fan malifetes de tota casta, s'ajuden i s'ajunten amb altres animals per desbaratar els plans de lladres i altres malfactors, ajuden els humans, etc.

I encara hi ha una altra casta de cans, els cans encantats.

Amb aquests cal anar en compte perquè les bruixes tenen predilecció per transformar-se en ca. També hi ha prínceps caiguts en desgràcia que pateixen l'encanteri de tenir la forma d'un ca.

Hi ha canets amb poders de curació i curen amb les seves llepadetes.

I fins i tot hi ha cans màgics amb pèls d'or i argent que quan s'espolsen brollen perles i diamants.

Tots els animals s'han de respectar.

I-6 Es ca d'En Bua i es moix d'En Pejulí

IV-1 En Pere de sa Bona Roba

V-8 Es canet de Sant Llätzer

V-4 Sa cusseta negra i es moix negre

XI-1 En Juanet fii de viuda

XV-12 Es cans i ses llebres. Es canet de Sant Llätzer

XIV-1 La Bella Ventura o Es Ca Negra sense nas

XVI-1 Guardau-vos de pedra rodona, de ca qui no lladra i d'homo roig

XX-1 N'Elieoreteta

Moix

Hi ha dos tipus de moixos:

Els moixos, com els d'avui en dia. Animals molt propers als humans que fan bona companyia i cacen rates.

I els moixos que parlen. Que parlen entre ells i amb els humans. Això al món fantàstic de les rondalles on tots els animals poden fer això i moltes coses més.

Els moixos són molt orgullosos i sovint tenen discussions i fan proves amb altres animals, sobretot cans, àguiles i rates, per demostrar la seva valentia. A vegades els va bé, d'altres no tant.

Són animals misteriosos i per això sovint les bruixes es fiquen dins el seu cos per fer malifetes o espantar la gent.

Són molt habilidosos: saben trobar coses amagades, fan guanyar diners a la gent, col·laboren amb altres animals per desbaratar lladres, etc.

Un moix et pot dur bona o mala sort, mai se sap.

I-6 Es ca d'En Bua i es moix d'En Pejulí

V-4 Sa cusseta negra i es moix negre

VII-9 Es quatre germans

XIV-5 Sa raboa i es gat

XIV-18 Sa rateta

XIV-23 Sa mitja faveta

XXI-7Sa rondalla d'En Vit

XXIII-9 Sa moixa i s'àliga

Porc

La carn del porc és present a moltes taulades i taleques dels personatges de les rondalles.

Del porc se'n fan tota casta d'aliments càrnics de llarga durada: sobrassades, camallots, botifarrons, etc.

En el temps de les rondalles no hi ha geleres, ni llaunes de conserva, per això tothom que pot fa matances a l'hivern per poder tenir un poc de carn emmagatzemada per a l'any següent.

L'ofici de pastor de porcs és el de porqueret. És un ofici dur i mal pagat, però alegre.

Els porcs són uns animals molt intel·ligents i tenen molt bon nas, res amagat sota terra escapa del seu olfacte. Si hi ha res perdut o amagat sota terra ells ho trobaran.

Són molt astuts i bon conversadors. Amb amb les seves paraules més d'una vegada han enganyat a dimonis, dracs o gegants.

També se sap d'alguna bruixa que cavalca a lloms d'un porc. Són de les més perilloses.

XXIV-24 De com es porcs enganaren el Dimoni

XX-2 En Tinyoset

XVII-1 En Pere de sa xuia

XII-7 Es gigant de s'Ermita

XVII-10 Es gallet, anyellet, sa godineta i es drac

Ocell

L'ocell és un animal petit però molt llest. Hi ha dos tipus d'ocells:

Els ocells que viuen i canten pels boscos.

I els ocells que parlen, que parlen entre ells i els humans. Això al món fantàstic de les rondalles on tots els animals poden fer això i moltes coses més.

Els ocells que parlen saben moltes coses pel fet de sobrevolar els assumptes dels humans. Tenen molt bona vista i tot ho vetllen i tot ho saben.

Per causa d'això sovint glosen i canten per delatar malfactors.

D'entre aquests n'hi ha uns de molt especials que a més són màgics: ocellets d'or, ocellets verds, ocellets de set llengües, etc. Sovint s'amaguen dins ells el cos captiu d'un príncep encantat.

Per això són tinguts per animals valuosíssims i guardats dins gàbies d'or.

D'entre els ocells més llests cal esmentar els coloms i els corbs.

Els corbs són molt xerradors, vanitosos i mentiders. Dins els corbs també sovint s'hi amaga el cos d'algun príncep encantat.

II-5 Sa flor romanial	XVII-12 Es gorrionet
IV-12 S'Aucellet	XIX-3 En Joanet i es cavallet conseller
VI-11 S'aigo ballant i es canariet parlant	XIX-5 Sa flor gericall i s'aucellet d'or
VIII-3 La Mare Baleneta	XXII-2 Es corpet d'es Pou d'En Gatell
VIII-5 Es castell d'iràs i no tornaràs	XXIV-75 Es corb de Ses Puntetes
XI-6 Es tres mantells d'or	XV-13 S'arbre de música, sa font d'or i s'auzell qui parla
XIV-2 S'aucellet de ses set llengos	
XIV-4 Es corb i la rabosa	
XIV-21 El Príncep corb	
XV-9 Com és que es ropit té baix d'es bec una clapeta vermella	

Peixet

Els peixets habiten al mar i són de molt formes i colors molt diversos.

D'entre aquests n'hi ha de màgics, que sovint parlen.

Convé ajudar-los a viure i retornar al mar.

Ajudar un peixet que no pugui retornar a l'aigua sovint fa que aquest en agraïment atorgui un do, ajudi a aclarir les entressenyas per arribar a algun lloc amagat en la immensitat del mar, trobar un objecte perdut al fons de l'oceà, etc.

Compte però, perquè si el peixet s'enfada pot fer caure sobre tu desgràcies terribles, com per exemple: haver d'entregar a la persona estimada o ser captiu per molts anys dins una cova humida en algun illot perdut pel mig del mar.

Conten també que més d'una vegada de dins de la panxa d'un peixet ha sortit alguna que d'altra clau o anell valuósíssim.

També se sap que algunes bruixes fan pòcimes amb parts molt especials del cos d'un peixet: amb la cua, les escates, etc.

Pareixen poca cosa, els peixets, però sovint amaguen gran poder.

II-4 Es fii des pescador

VII-4 N'Agraciat

IX-4 Gregori Papa

XI-5 Es nas de dos pams

XXI-5 Es dos bessons

XXIII-4 Ses figues i es fii petit

Lleó

Els lleons són els animals més forts i perillosos de la Terra.

Per això sovint els trobant fent de guardians de tresors, pous d'aigües màgiques o persones captives.

Viuen als boscos o a les muntanyes i tenen els seus caus dins coves ben amagades.

Per demostrar que són els més forts sovint lluiten amb altres animals: bous, porcs senglars... però sempre guanyen. Sols l'humà l'ha pogut vèncer alguna que d'altra vegada i sempre usant l'astúcia, mai la força.

S'atribueixen propietats màgiques i curatives a la llet de lleona que, pot curar malalties com: la fluixetat, la tristot, la vista, emmetzinaments, etc.

Aconseguir aquesta llet no és fàcil i sols l'humà fent valer seu enginy l'ha aconseguida alguna que d'altra vegada.

Alhora d'aconseguir-la, qualsevol error és fatal.

III-6 En Ferrandí

VIII-2 En Pere Catorze

XII-3 En Juanet i la Donzella Desencantada

XII-9 En Mercè-Mercè

XVIII-7 S'homo i es lleó

IV-11 Es pou de sa lluna